५. भागीदारीची पुनर्रचना (Reconstitution of Partnership)
(भागीदाराचा मृत्यू) (Death of Partner)

अभ्यास घटक

५.१ *अर्थ.*
५.२ *नफा विभाजनाचे नवीन प्रमाण.*
५.३ *लाभाचे प्रमाण.*
५.४ *संपत्ती व देयतेचे पुनर्मूल्यांकन.*
५.५ *मृत भागीदाराच्या वारसाला द्यावयाची रक्कम.*
५.६ *देय रकमेचे समायोजन.*
५.७ *लेखांकीय नोंदी.*

क्षमता विधाने Competency Statement

❑ *या प्रकरणाचा अभ्यास केल्यानंतर विद्यार्थी सक्षम होतील :*
- *विविध अनुपातांची गणना कशा प्रकारे करावी हे जाणतील.*
- *मृत भागीदाराच्या मृत्यू तिथीपर्यंतच्या लाभातील हिश्याची गणना करू शकतील.*
- *मृत भागीदाराच्या ख्यातीतील हिश्याचे आगणन करू शकतील.*
- *मृत भागीदाराच्या वारसदाराला देय असलेल्या रकमेची निश्चिती करू शकतील.*
- *वारसदाराचे खाते कशाप्रकारे समायोजित करावे याची माहिती होईल.*

५.१ अर्थ :

भागीदारीतील एखादा भागीदार मयत झाल्यानंतर मयत भागीदाराचे भागीदारीतील अस्तित्व संपुष्टात येते. म्हणून भागीदाराच्या मृत्यूला भागीदाराची सक्तीची निवृत्ती म्हणतात. भागीदारी संस्था इतर भागीदाराच्या मदतीने भागीदारीचे कामकाज चालू ठेवते. परंतु जर भागीदारीच्या करारनाम्यात तशी तरतूद केलेली असेल तरच ते शक्य होते. मृत भागीदाराच्या खात्याच्या रकमेची परतफेड ही त्याच्या कायदेशीर वारसला/प्रतिनिधीला करण्यात येते. या देय रकमेवर मृत भागीदाराच्या वारसाला अधिकार प्राप्त होतात आणि मृत भागीदाराच्या मृत्यूच्या दिनांकापासून तर त्याला दिल्या जाणाऱ्या रकमेवर वार्षिक ६% दराने व्याजासहित रक्कम द्यावी लागते.

५.२ नफा विभाजनाचे नवीन प्रमाण : (New Profit Sharing Ratio)

भागीदाराच्या मृत्यूनंतर राहिलेल्या भागीदारांचे नफा विभाजनाचे प्रमाण बदलते. म्हणजेच राहिलेल्या भागीदारांचे नफा विभाजनाच्या प्रमाणात वाढ होते. कारण मृत भागीदाराच्या नफ्यातील हिस्सा राहिलेल्या भागीदारांना विभागून दिला जातो.

५.३ लाभाचे प्रमाण : (Gain Ratio or Benefit Ratio)

भागीदारीतील एखाद्या भागीदाराच्या मृत्यूमुळे राहिलेल्या भागीदारांना मृत भागीदाराच्या लाभातील हिश्याचा लाभ होतो. मृत भागीदाराच्या लाभातील हिस्सा राहिलेल्या भागीदारांच्या हिश्यात अधिक केला जातो या हिश्यालाच लाभ किंवा ''लाभाचे प्रमाण'' असे म्हणतात. या लाभाच्या प्रमाणाचा उपयोग खास करून ख्यातीचे अपलेखन किंवा ख्याती खाते उघडतांना मृत भागीदाराचा हिस्सा ठरविण्यासाठी केला जातो. या लाभाच्या प्रमाणाचे आगणन खालील सूत्राप्रमाणे केले जाते.

लाभाचे प्रमाण = नवीन प्रमाण – जुने प्रमाण.

५.४ संपत्ती व देयतांचे पुनर्मूल्यांकन : (Revaluation of Assets and Liabilities)

भागीदाराच्या मृत्यूनंतर भागीदारीला संपत्ती व देयतांचे पुनर्मूल्यांकन करावे लागते. मृत भागीदाराचा आणि भागीदारीतील हिस्सा त्याच्या वारसदाराला दिला जातो. पुनर्मूल्यांकनाचे संपत्ती व देयतांवर होणारे परिणाम पूनर्मूल्यांकन खात्यात दर्शविले जातात ही प्रक्रिया भागीदाराच्या निवृत्तीमध्येदेखील केली जाते. पुनर्मूल्यांकन खात्यावर येणारा नफा किंवा तोटा मृत भागीदाराच्या भांडवल खात्यात त्याच्या हिश्याने दाखविला जातो.

५.५ मृत भागीदाराच्या वारसाला / प्रशासकाला द्यावयाची रक्कम :

(Amount due to deceased Partner's Executor / Nominee / Administrator)

भांडवल : भागीदारी संस्थेच्या शेवटच्या ताळेबंदाच्या शिल्लकीवरून मृत भागीदाराच्या भांडवलाची गणना केली जाते. पुनर्मूल्यांकन खात्यावरील नफा किंवा तोटा, ख्यातीतील हिस्सा, भागीदारांचे वेतन, भांडवलावरील व्याज, उचलीवरील व्याज आणि भागीदाराच्या मृत्यू दिनांकापर्यंतचा नफा यांचे सुद्धा आगणन केले जाते.

५.६ देय रकमेचे समायोजन : (Settlement of Amount Due)

मृत भागीदाराला द्यावयाची अंतिम रक्कम त्याच्या कायदेशीर वारसाला किंवा प्रतिनिधीच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित केली जाते. आणि सर्व कायदेशीर कार्यवाही पूर्ण झाल्यानंतर कायदेशीर वारसाला किंवा प्रतिनिधीला दिली जाते.

५.७ लेखांकीय नोंदी : (Accounting Treatment)

भागीदाराच्या निवृत्तीच्या वेळी आणि मृत्यूच्या वेळी लेखांकीय समायोजनाच्या नोंदी सारख्याच असतात.

उदाहरणे

१. रेखा, मेनका आणि मुक्ता हे एका भागीदारीचे भागीदार असून या अनुक्रमे २:१:१ या नफातोटा विभाजनाच्या प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणारे भागीदार आहेत. त्यांच्या भागीदाराचा ३१ मार्च २०१९ रोजीचा ताळेबंद खालील प्रमाणे आहे.

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
भांडवल खाते :		यंत्र व संयत्र	६०,०००
रेखा	६०,०००	ऋणको	५०,०००
मेनका	७०,०००	फर्निचर	३०,०००
मुक्ता	३४,०००	बँक शिल्लक	६०,०००
धनको	१८,०००		
देय विपत्र	२,०००		
सामान्य निधी	१६,०००		
	२,००,०००		२,००,०००

दि. १ जुलै २०१९ रोजी मुक्ता मृत झाली.

१. यंत्र व सयंत्राचे पुनर्मूल्यांकन ₹ ७०,००० ला करण्यात आले तसेच ऋणकोवर ₹ २,००० ची बुडीत कर्ज निधी निर्माण करण्यात आला.

२. मुक्ताच्या मृत्यूच्या तारखेपर्यंत तिने ₹ १०,००० उचल केली आहे.

३. उचलीवर ₹ १,००० व्याज आकारा.

४. मुक्ताच्या ख्यातीचे मूल्यांकन करतांना मागील चार वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या तीनपट घेणे. मागील चार वर्षाचा नफा, प्रथमवर्ष ₹ १,५०,०००, द्विवतियवर्ष ₹ १,३०,०००, तृतियवर्ष ₹ ७०,०००, चतुर्थवर्ष ₹ ५०,०००.

५. मृत भागीदाराच्या नफ्याचे आगणन करतांना त्याच्या मृत्यूच्या तारखेपर्यंतचा नफा मागील दोन वर्षाच्या (३ रे व ४ थे) सरासरी नफ्याच्या आधारे करण्यात यावा.

तयार करा :

१) पुनर्मूल्यांकन खाते. **२) भागीदारांचे भांडवल खाते.**

३) नवीन भागीदारी संस्थेचा ताळेबंद. **४) ख्याती आणि नफ्याचे कृती कार्य दर्शवा.**

भागीदारी संस्थेच्या पुस्तकात

नावे **नफा तोटा समायोजन खाते** **जमा**

तपशील		रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
बुडीत कर्जनिधी खाते		२,०००	यंत्र व सयंत्र	१०,०००
भागीदारांचे भांडवल खाते :				
रेखा	४,०००			
मेनका	२,०००			
मुक्ता	२,०००	८,०००		
		१०,०००		१०,०००

नावे **भागीदारांचे भांडवल खाते** **जमा**

तपशील	रेखा (₹)	मेनका (₹)	मुक्ता (₹)	तपशील	रेखा (₹)	मेनका (₹)	मुक्ता (₹)
उचल खाते			१०,०००	शिल्लक खाली आणली	६०,०००	७०,०००	३४,०००
उचलीवरील व्याज			१,०००	सामान्य निधी	८,०००	४,०००	४,०००
मुक्ता वारसदाराचे कर्ज खाते			१,०७,७५०	नफा तोटा समायोजन खाते	४,०००	२,०००	२,०००
				ख्याती			७५,०००
शिल्लक पुढे नेली	७२,०००	७६,०००		नफातोटा निलंबित खाते			३,७५०
	७२,०००	७६,०००	१,१८,७५०		७२,०००	७६,०००	१,१८,७५०

ताळेबंद १ जुलै २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)
धनको		१८,०००	यंत्र व सयंत्र	६०,०००	
देय विपत्र		२,०००	(+) अधिमूल्यन	१०,०००	७०,०००
भांडवल खाते :			ऋणको	५०,०००	
रेखा		७२,०००	(–) बुडीत कर्ज निधी	२,०००	४८,०००
मेनका		७६,०००	फर्निचर		३०,०००
वारसदाराचे कर्ज खाते		१,०७,७५०	बँक		५०,०००
			नफातोटा निलंबित खाते (३,७५०– १,००० व्याज)		२,७५०
			ख्याती		७५,०००
		२,७५,७५०			२,७५,७५०

कृती कार्य :

१. नफ्यातील हिश्याचे आगणन :

चालू वर्षाचा नफा = मागील दोन वर्षाचा सरासरी नफा

$$= \frac{७०,००० + ५०,०००}{२}$$

$$= \frac{१,२०,०००}{२}$$

= ₹ ६०,०००

१ एप्रिल २०१९ ते १ जुलै २०१९ रोजीचा विभागून दिलेला नफा

$$= ६०,००० \times \frac{३}{१२}$$

= ₹ १५,०००

मुक्ताला विभागून दिलेला नफा $= १५,००० \times \frac{१}{४}$ = ₹ ३,७५०

२. ख्यातीचे मूल्यांकन :

मागील चार वर्षाचा एकूण नफा = १,५०,००० + १,३०,००० + ७०,००० + ५०,००० = ४,००,०००

सरासरी नफा $= \frac{४,००,०००}{४}$ = ₹ १,००,०००

ख्याती = सरासरी नफा × सरासरी नफ्याच्या पटीत

ख्याती = १,००,००० × ३ (तिप्पट)

= ₹ ३,००,०००

मुक्ताच्या ख्यातीतील हिस्सा $= ३,००,००० \times \frac{१}{४}$ = ₹ ७५,०००

२. **राकेश, महेश आणि मुकेश हे एका भागीदारी संस्थेचे भागीदार आहेत. ते अनुक्रमे ३:२:१ या प्रमाणात नफातोटा विभागून घेतात. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०१९ चा ताळेबंद खालीलप्रमाणे आहे.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
भांडवल खाते		यंत्र व सयंत्र		४०,०००
राकेश	३०,०००	मोटार ट्रक		२०,०००
महेश	२०,०००	ऋणको	१६,०००	
मुकेश	१०,०००	वजा : बुडीत कर्ज निधी	२,०००	१४,०००
धनको	८,०००	गुंतवणूक		१८,०००
बँक कर्ज	२०,०००	बँक		१४,०००
देय विपत्र	१८,०००			
	१,०६,०००			१,०६,०००

दि. ३० जून २०१९ रोजी मुकेश मयत झाला त्यामुळे खालील समायोजना करण्यात आल्या.

१. संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन खालील प्रमाणे करण्यात आले.
   यंत्र व सयंत्र ₹ ४४,०००, मोटार ट्रक ₹ १८,०००, गुंतवणूक ₹ १७,०००.

२. सर्व ऋणको वसुलीयोग्य आहेत.

३. ख्यातीचे मूल्य संस्थेच्या मागील पाच वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या दोनपट लावावे. संस्थेच्या पुस्तकात ख्याती खाते दिसणार नाही.

४ मुकेशच्या मृत्यूपर्यंतचा नफ्यातील हिश्याचे आगणन करतांना सरासरी नफ्याच्या दोनपट लावण्यात यावा.

५. नफा पहिले वर्ष ₹ ६,०००, दुसरे वर्ष ₹ ११,०००, तिसरे वर्ष ₹ ७,०००, चौथे वर्ष ₹ १२,०००, पाचवे वर्ष ₹ २४,०००.

६. **तयार करा :**

१) पुनर्मूल्यांकन खाते. २) भागीदारांचे भांडवल खाते. ३) १ जुलै २०१९ रोजीचा ताळेबंद.

भागीदारी संस्थेच्या पुस्तकात

नावे — नफा तोटा समायोजन खाते — जमा

तपशील		रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
मोटार ट्रक		२,०००	यंत्र व सयंत्र	४,०००
गुंतवणूक		१,०००	बुडीत कर्जनिधी खाते	२,०००
भागीदारांचे भांडवल खाते				
राकेश	१,५००			
महेश	१,०००			
मुकेश	५००			
		३,०००		
		६,०००		६,०००

नावे — भागीदारांचे भांडवल खाते — जमा

तपशील	राकेश (₹)	महेश (₹)	मुकेश (₹)	तपशील	राकेश (₹)	महेश (₹)	मुकेश (₹)
मुकेशचे भांडवल खाते	२,४००	१,६००		शिल्लक खाती आणली	३०,०००	२०,०००	१०,०००
मुकेशच्या वारसदाराचे खाते			१५,२५०	नफा तोटा समायोजन खाते	१,५००	१,०००	५००
				राकेशचे भांडवल खाते			२,४००
				महेशचे भांडवल खाते			१,६००
शिल्लक पुढे नेली	२९,१००	१९,४००		नफातोटा निलंबित खाते			७५०
	३१,५००	२१,०००	१५,२५०		३१,५००	२१,०००	१५,२५०

ताळेबंद १ जुलै २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)
भांडवल खाते :			यंत्र व सयंत्र	४०,०००	
राकेश		२९,१००	(+) अधिमूल्यन	४,०००	४४,०००
महेश		१९,४००	मोटार ट्रक	२०,०००	
मुकेशच्या वारसदाराचे कर्ज खाते		१५,२५०	(–) अवमूल्यन	२,०००	१८,०००
धनको		८,०००	ऋणको		१६,०००
बँक कर्ज		२०,०००	गुंतवणूक	१८,०००	
देय विपत्र		१८,०००	(–) अवमूल्यन	१,०००	१७,०००
			बँक		१४,०००
			नफातोटा निलंबित खाते		७५०
		१,०९,७५०			१,०९,७५०

कार्य टिपा :

१. **ख्यातीच्या मूल्यांकनाचे आगणन**

एकूण नफा = ६,००० + १२,००० + ७,००० + ११,००० + २४,०००

= ६०,०००

सरासरी नफा = $\frac{६०,०००}{५}$ = ₹ १२,०००

ख्याती = १२,००० × २= २४,०००

मुकेशच्या ख्यातीतील हिस्सा = २४,००० × $\frac{१}{६}$ = ₹ ४,०००

ख्यातीचे ३:२ या प्रमाणात विभाजन करून राकेश आणि महेश यांच्या भांडवल खात्यात नावे करण्यात आले.

राकेश = ४,००० × $\frac{३}{५}$

= ₹ २,४००

महेश = ४,००० × $\frac{२}{५}$

= ₹ १,६००

२. **दि. ०१/०४/२०१९ ते ०१/०७/२०१९ पर्यंतचे मुकेशच्या नफ्यातील हिश्याचे आगणन.**

चालू वर्षाचा एकूण नफा = सरासरी नफा मागील दोन वर्षाचा

= $\frac{१२,००० + २४,०००}{२}$

= $\frac{३६,०००}{२}$

= ₹ १८,०००

विभाजित केलेला नफा = १८,००० × $\frac{३}{१२}$

= ₹ ४,५००

मुकेशचा नफ्यातील हिस्सा = ४,५०० × $\frac{१}{६}$

= ₹ ७५०

३. **अनिता, सुनीता आणि कविता एका भागीदारी संस्थेचे भागीदार असून ते अनुक्रमे २:२:१ या प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणारे भागीदार आहेत. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०१९ रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
भांडवल खाते :		जमीन व इमारत		५५,८००
अनिता	४०,०००	गुंतवणूक		३०,०००
सुनीता	४०,०००	फर्निचर		१६,०००
कविता	२०,०००	ऋणको	२०,८००	
धनको	३०,०००	(–) बुडीत कर्ज निधी	८००	२०,०००
देय विपत्र	२,०००	बँक		८,२००
कर्ज	८,०००	ख्याती		१०,०००
	१,४०,०००			१,४०,०००

दि. १ जुलै २०१९ रोजी कविता मृत झाली, भागीदारीच्या करारानुसार खालील बदल करण्यात आले.

१. सर्व ऋणको वसुली योग्य आहेत.

२. नुकसान भरपाईबद्दल ₹ ९०० आकस्मिक देयता म्हणून प्रदान करावयाची आहे.

३. संस्थेची गुंतवणूक बाजारात १०% नफ्यावर विकण्यात आली.

४. कर्जाचे पूर्णपणे शोधन करण्यात आले.

५. जमीन व इमारतीवर ₹ ८०० आणि फर्निचरवर ₹ १,१०० घसारा आकारावयाचा आहे.

६. ख्यातीचे मूल्य ₹ १५,००० आणि संस्थेच्या पुस्तकात ख्याती खाते वरील रकमेने उघडण्यात आले.

७. कविताच्या संस्थेच्या नफ्यात तिच्या मृत्यू दिनांकापर्यंत हक्क आहे. आर्थिक वर्ष २०१९ चा अनुमानित नफा ₹ १०,०००.

8. कविताला देय असलेली रक्कम तिच्या वारसदाराला दिली.

तयार करा :

१) पूनर्मूल्यांकन खाते. २) भागीदारांचे भांडवल खाते. ३) नवीन भागीदारी संस्थेचा ताळेबंद.

उत्तर :

भागीदारी संस्थेच्या पुस्तकात

नावे **पुनर्मूल्यांकन खाते** **जमा**

तपशील		रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
आकस्मिक देयता		९००	बुडीत कर्ज निधी	८००
जमीन व इमारत		८००	गुंतवणूक	३,०००
फर्निचर		१,१००		
भागीदाराचे भांडवल खाते (नफा) :				
अनिता	४००			
सुनीता	४००			
कविता	२००	१,०००		
		३,८००		३,८००

नावे **भागीदारांचे भांडवल खाते** जमा

तपशील	अनिता (₹)	सुनीता (₹)	कविता (₹)	तपशील	अनिता (₹)	सुनीता (₹)	कविता (₹)
कविताचा वारसदार खाते			२१,७००	शिल्लक खाली नेली	४०,०००	४०,०००	२०,०००
शिल्लक खाली नेली	४२,४००	४२,४००		पुनर्मूल्यांकन खाते	४००	४००	२००
				ख्याती खाते	२,०००	२,०००	१,०००
				नफातोटा निलंबित खाते			५००
	४२,४००	४२,४००	२१,७००		४२,४००	४२,४००	२१,७००

ताळेबंद १ जुलै २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)
भांडवल खाते :			जमीन व इमारत	५५,८००	
अनिता		४२,४००	(–) घसारा	८००	५५,०००
सुनीता		४२,४००	ऋणको		२०,८००
धनको		३०,०००	फर्निचर		१४,९००
देय विपत्र		२,०००	बँक		११,५००
आकस्मिक देयता		९००	ख्याती		१५,०००
			नफातोटा निलंबित खाते		५००
		१,१७,७००			१,१७,७००

कार्य टिपा :

१. ०१ जुलै २०१९ रोजी कविताचा मृत्यू झाल्यामुळे तिच्या नफ्यातील हिश्याचे आगणन मृत्यू दिनांकापर्यंत करावे. २०१९ चा अनुमानित नफा ₹ १०,०००.

नफ्यातील कविताचा हिस्सा ३ महिन्याचा $= ₹\ १०,००० \times \frac{३}{१२} \times \frac{१}{५}$

$= ₹\ ५००$

२. कविताच्या वारसदाराच्या खात्याचे पूर्णपणे शोधन करण्यात आले म्हणून हे खाते ताळेबंदात देयता बाजूला स्थानांतरित करण्यात आलेले नाही.

४. **रोहित, सचिन आणि विराट एका भागीदारी संस्थेचे भागीदार आहेत. ते अनुक्रमे ७ :५: ४ या प्रमाणात नफातोटा वाटून घेतात. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०१७ रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१७

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
भांडवल खाते :		स्कंध	१७,०००
रोहीत	२३,०००	फर्निचर	१८,०००
सचिन	१५,०००	जमीन व इमारत	१६,०००
विराट	१२,०००	बँक	३७,०००
देय विपत्र	२,०००		
धनको	८,०००		
बँक कर्ज	१२,०००		
सामान्य संचिती	१६,०००		
	८८,०००		८८,०००

दि. ३० जून २०१७ रोजी विराट मृत झाला आणि भागीदारीच्या करारानुसार खालील समायोजना करण्यात आल्या.

१. स्कंध, फर्निचर आणि जमीन व इमारतीचे पुनर्मूल्यांकन ₹ १६,७००, ₹ १६,२००, ₹ ३०,१०० ला करण्यात आले.

२ संस्थेची ख्याती मागील चार वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या तीन पट ठरविण्यात यावी आणि ख्यातीतील विराटचा हिस्सा ठरविण्यात यावा मागील चार वर्षाचा नफा : ₹ ३०,०००, ₹ २५,०००, ₹ २५,०००, ₹ ४०,०००

३. विराटचा नफ्यातील हिस्सा मागील वर्षाच्या नफ्यातून त्याच्या मृत्यू दिनांकापर्यंत देण्यात यावा.

४. विराटला ₹ ५०० प्रमाणे दरमहा वेतन दिले जात होते.

५. भांडवलावर वार्षिक १०% दराने व्याज देण्याची तरतूद आहे.

६. विराटच्या मृत्यूपर्यंतची त्याची उचल ₹ ९०० दरमहा होती.

तयार करा :

१) विराटचे भांडवल ते त्याच्या वारसदाराला दिल्या जाणाऱ्या रकमेने दाखवा. २) ख्याती आणि नफ्याचे कृती कार्य स्पष्ट करा.

उत्तर

भागीदारी संस्थेच्या पुस्तकात

नावे **विराटचे भांडवल खाते** **जमा**

तपशील	रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
उचल खाते	२,७००	शिल्लक खाली आणली	१२,०००
वारसदाराचे कर्ज खाते	४५,२००	सामान्य संचिती खाते	४,०००
		पुनर्मूल्यांकन खाते	३,०००
		ख्याती खाते	२२,५००
		नफातोटा निलंबित खाते	२,५००
		वेतन खाते	३,६००
		भांडवलावरील व्याज	३००
	४७,९००		४७,९००

कार्य टिपा :

१. ख्यातीतील हिश्याचे आगणन :

(अ) सरासरी नफा $= \frac{\text{एकूण नफा}}{\text{एकूण वर्ष}} = \frac{१,२०,०००}{४}$ = ₹ ३०,०००

(ब)संस्थेची ख्याती = सरासरी नफा × सरासरी नफ्याच्या पटीत

= ३०,००० × ३ (तिप्पट)

= ₹ ९०,०००

(क) विराटचा ख्यातीतील हिस्सा = संस्थेची ख्याती × विराटचा हिस्सा

$= ९०,००० \times \frac{४}{१६}$

= ₹ २२,५००

२. विराटला देय असलेल्या नफ्याचे आगणन :

नफ्यातील हिस्सा = मागील वर्षाचा नफा × नफ्यातील हिस्सा × कालावधी

$= ४०,००० \times \frac{१}{४} \times \frac{३}{१२}$

= ₹ २,५००

५. **सोनु, मनेका आणि करिना एका भागीदारी संस्थेचे भागीदार असून ते अनुक्रमे २ : २ : १ या प्रमाणात नफातोटा वाटून घेतात. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०१८ रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
भांडवल खाते :		यंत्र व सयंत्र		५०,०००
सोनु	४०,०००	मालसाठा (स्कंध)		५०,०००
मनेका	४०,०००	ऋणको	२२,०००	
करिना	२०,०००	(–) बुडीत कर्ज निधी	२,५००	१९,५००
सामान्य संचिती	१०,०००	गुंतवणूक		१०,०००
धनको	१०,०००	रोकड		५००
देय विपत्र	६,०००			
बँक कर्ज	४,०००			
	१,३०,०००			१,३०,०००

समायोजन :

१ ऑक्टोबर २०१८ रोजी करिना मृत झाली म्हणून भागीदारीच्या करारानुसार पुढीलप्रमाणे समायोजना करण्यात आल्या.

१. यंत्र व सयंत्राचे पुनर्मूल्यांकन ₹ ६०,००० ला करण्यात आले आणि सर्व ऋणको वसुली योग्य आहे.

२. मालसाठ्याचे (स्कंध) मूल्य '₹ ३, ००० ने कमी करावे.

३. करिनाच्या मृत्यूपर्यंतची तिची उचल ₹ ४०० दरमहा होती.

४. भांडवलावर १०% दराने व्याज देय आहे.

५ मृत भागीदाराच्या ख्यातीतील हिस्सा मागील तीन वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या दोन वर्षाच्या खरेदी एवढा ठरविण्यात यावा.

मागील तीन वर्षाचा नफा

२०१५–१६ = ₹ १५,००० **२०१६–१७ = ₹ १७,०००**

२०१७–१८ = ₹ १३,०००

६. मृत भागीदाराचा नफ्यातील हिस्सा त्याच्या मृत्यू तारखेपर्यंत काढण्यात यावा आणि नफा मागील दोन वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या आधारावर ठरविण्यात यावा.

तयार करा :

१) पुनर्मूल्यांकन खाते. २) करिनाचे भांडवल खाते आणि त्याच्या वारसदाराला दिली जाणारी रक्कम तिच्या कर्ज खात्याला दाखविण्यात यावी. ३) मृत भागीदाराच्या ख्याती आणि नफ्यातील हिश्याचे आगणनाची कृती कार्य दर्शवा.

नावे **पुनर्मूल्यांकन खाते** **जमा**

तपशील		रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
माल साठा (स्कंध)		३,०००	यंत्र व सयंत्र खाते	१०,०००
भांडवल खाते (नफा)		९,५००	बुडीत कर्ज निधी खाते	२,५००
सोनु	३,८००			
मनेका	३,८००			
करिना	१,९००			
		१२,५००		१२,५००

नावे	करिनाचे भांडवल खाते		जमा
तपशील	**रक्कम (₹)**	**तपशील**	**रक्कम (₹)**
उचल खाते	२,४००	शिल्लक खाली आणली	२०,०००
करिनाच्या वारसदाराचे कर्ज खाते	३०,०००	सामान्य संचिती	२,०००
		पुनर्मूल्यांकन खाते	१,९००
		भांडवलावरील व्याज	१,०००
		ख्याती खाते	६,०००
		नफातोटा निलंबित खाते	१,५००
	३२,४००		३२,४००

क) ख्यातीचे आगणन

१) सरासरी नफा $= \frac{\text{एकूण नफा}}{\text{एकूण वर्ष}} = \frac{४५,०००}{३}$ = ₹ १५,०००

संस्थेची ख्याती = सरासरी नफा × सरासरी नफ्याच्या पटीत

= ₹ १५,००० × २ वर्ष

= ₹ ३०,०००

करिनाच्या ख्यातीतील हिस्सा = संस्थेची ख्याती × करिनाचा हिस्सा

= ₹ ३०,००० × $\frac{१}{५}$ = ₹ ६,०००

२ करिनाच्या नफ्यातील हिश्याचे आगणन.

अ. सरासरी नफा $= \frac{\text{एकूण नफा}}{\text{एकूण वर्ष}}$

$= \frac{१७,००० + १३,०००}{२}$

$= \frac{३०,०००}{२}$

= ₹ १५,०००

ब. करिनाचा नफ्यातील हिस्सा = सरासरी नफा × नफ्यातील हिस्सा

= ₹ १५,००० × $\frac{१}{५}$ × $\frac{६}{१२}$

= ₹ १,५००

६. **अजय, संजय आणि विजय हे भांडवलाच्या प्रमाणात नफातोटा वाटून घेणारे भागीदार आहेत. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०१९ रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
भांडवल खाते :		जमीन व इमारत		८०,०००
अजय	६०,०००	मोटार ट्रक		४०,०००
संजय	४०,०००	ऋणको	३२०००	
विजय	२०,०००	(–) बुडीत कर्ज निधी	४,०००	२८,०००
धनको	५०,०००	फर्निचर		३६,०००
अदत्त वेतन	६,०००	बँक		२८,०००
संचित / राखीव निधी	३६,०००			
	२,१२,०००			२,१२,०००

१ ऑगस्ट २०१९ रोजी विजय मयत झाला आणि खालील समायोजना करण्यात आल्या.

१. संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन खालीलप्रमाणे करण्यात आले

जमीन व इमारत ₹ ८८,०००, मोटार ट्रक ₹ ३६,००० आणि फर्निचर ₹ ३४,०००

२. सर्व ऋणको वसुली योग्य आहेत.

३. ख्यातीचे मूल्य मागील चार वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या दोनपट लावण्यात यावे.

४. विजयच्या नफ्यातील हिश्याचे आगणन करताना मागील तीन वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या आधारे करण्यात यावे. मागील चार वर्षाचा नफा – पहिले वर्ष ₹ १२,०००, दुसरे वर्ष ₹ २४,०००, तिसरे वर्ष ₹ १४,०००, चौथे वर्ष ₹ २२,००० होता.

तयार करा :

१) विजयच्या भांडवल खात्यात त्याच्या वारसदाराला दिली जाणारी रक्कम दाखवावी.

२) विजयच्या ख्यातीतील हिस्सा आणि त्याच्या मृत्यू दिनांकापर्यंतच्या नफ्याचे कृती कार्य दाखवा.

उत्तर :

नावे **विजयचे भांडवल खाते** **जमा**

तपशील	रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
वारसाचे कर्ज खाते	३४,१११	शिल्लक खाली आणली	२०,०००
		राखीव निधी खाते	६,०००
		पुनर्मूल्यांकन खाते	१,०००
		ख्याती खाते	६,०००
		नफातोटा निलंबित खाते	१,१११
	३४,१११		३४,१११

कार्य टिपा :

विजयच्या ख्यातीतील हिश्याचे आगणन :

१) १. सरासरी नफा $= \frac{\text{एकूण नफा}}{\text{एकूण वर्ष}} = \frac{७२,०००}{४}$ = ₹ १८,०००

२. संस्थेची ख्याती = सरासरी नफा × सरासरी नफ्याच्या खरेदी पटीत

= १८,००० × २

= ₹ ३६,०००

३. विजयच्या ख्यातीतील हिस्सा = संस्थेची ख्याती × विजयचा हिस्सा

$= ३६,००० \times \frac{१}{६}$ = ₹ ६,०००

३. विजयच्या नफ्यातील हिश्याचे आगणन.

१. एकूण नफा = $\frac{\text{एकूण नफा}}{\text{एकूण वर्ष}} = \frac{६०,०००}{३}$ = ₹ २०,०००

२. विजयचा नफ्यातील हिस्सा = सरासरी नफा × विजयचा हिस्सा × मुदत

$= २०,००० \times \frac{४}{१२} \times \frac{१}{६}$

= ₹ १,१११

७. प्रेम, वर्मा आणि शर्मा हे एका भागीदारी संस्थेचे भागीदार असून ते अनुक्रमे २:१:१ या प्रमाणात नफातोटा विभागून घेतात. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०२० रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे राहील.

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
धनको	२०,०००	परिसर	२,४०,०००
बँक कर्ज	९०,०००	ऋणको	२,००,०००
देय विपत्र	१०,०००	फर्निचर	६०,०००
सामान्य संचिती	६४,०००	मालसाठा (स्कंध)	१,००,०००
भांडवल खाते		रोकड	२,००,०००
प्रेम	२,४०,०००		
वर्मा	२,००,०००		
शर्मा	१,७६,०००		
	८,००,०००		८,००,०००

३० जून २०१९ रोजी प्रेम मयत झाला आणि खालील समायोजना करण्यात आल्या.

१. प्रेमचा त्याच्या मृत्यू दिनांकापर्यंतचा नफा संस्थेच्या मागील दोन वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या आधारावर ठरविण्यात यावा.

२. प्रेमच्या ख्यातीतील हिस्सा ठरवितांना ख्यातीचे मूल्यांकन करतांना मागील चार वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या तीनपट लावण्यात यावे. मागील चार वर्षाचा नफा –

२०१५-१६ = ₹ १,६०,००० २०१६-१७ = ₹ १,२०,०००

२०१७-१८ = ₹ ८०,००० २०१८-१९ = ₹ ४०,०००

३. परिसराचे मूल्य ₹ २,८०,००० लावावे आणि ऋणकोवर ₹ ८,००० ची संशयित व बुडीत कर्ज निधी निर्माण करावा.

४. प्रेमची त्याच्या मृत्यू दिनांकापर्यंतची उचल दरमहा ₹ १५,००० होती.

५. भांडवलावर वार्षिक १०% द्यावयाचे आणि उचलीवर ₹ ४,००० व्याज आकारण्यात यावे.

६. प्रेमला दिली जाणारी रक्कम त्याच्या वारसदाराच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावी.

तयार करा :

१) प्रेमचे भांडवल खाते.

२) प्रेमच्या ख्यातीतील हिस्सा, त्याचा नफ्यातील हिस्सा आणि भांडवलावरील व्याजाचे कृती कार्य दर्शवा

उत्तर :

नावे **प्रेमचे भांडवल खाते** **जमा**

तपशील	रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
उचल खाते	४५,०००	शिल्लक खाली आणली	२,४०,०००
उचलीवरील व्याज खाते	४,०००	सामान्य संचिती	३२,०००
वारसदाराचे कर्ज खाते	४,०२,५००	पुनर्मूल्यांकन खाते	१६,०००
		भांडवलावरील व्याज खाते	६,०००
		ख्याती खाते	१,५०,०००
		नफातोटा निलंबित खाते	७,५००
	४,५१,५००		४,५१,५००

कृती कार्य :

१) संस्थेच्या ख्यातीमधील प्रेमच्या हिश्याचे आगणन :

अ. सरासरी नफा $= \frac{\text{एकूण नफा}}{\text{एकूण वर्ष}} = \frac{४,००,०००}{४}$ = ₹ १,००,०००

ब. संस्थेची ख्याती = सरासरी नफा × सरासरी नफ्याच्या पटीत

= १,००,००० × ३

= ₹ ३,००,०००

क. प्रेमचा संस्थेतील ख्यातीमधील हिस्सा

= संस्थेची ख्याती × प्रेमचा हिस्सा

= ₹ ३,००,००० × $\frac{२}{४}$ = ₹ १,५०,०००

२. प्रेमच्या नफ्यातील हिश्याचे आगणन

मागील दोन वर्षाचा सरासरी नफा

अ. सरासरी नफा $= \frac{\text{एकूण नफा}}{\text{एकूण वर्ष}} = \frac{₹ १,२०,०००}{२}$ = ₹ ६०,०००

ब. सरासरी नफा = ₹ ६०,०००, ३ महिन्याचा नफा = ६०,००० × $\frac{३}{१२}$ = ₹ १५,०००

प्रेमचा नफ्यातील हिस्सा = १५,००० × $\frac{२}{४}$ = ₹ ७,५००

३. प्रेमच्या भांडवलावरील व्याजाचे आगणन

३० जून २०२० रोजी प्रेम मयत झाला.

प्रेमच्या भांडवलाची शिल्लक ₹ २,४०,०००

१०% व्याज ₹ २,४०,०००

₹ २,४०,००० × $\frac{१०\%}{१००}$ × $\frac{३}{१२}$ = ₹ ६,०००

प्रश्न : वस्तुनिष्ठ प्रश्न

अ. खालील दिलेल्या पर्यायामधून योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा.

१. लाभाचे प्रमाण हे असे प्रमाण आहे की, ज्यात ....

अ) नवीन भागीदाराच्या प्रवेशाने जुन्या भागीदारांचा फायदा होतो.

ब) प्रवेशावेळी नवीन भागीदाराने आणलेली ख्याती जुन्या भागीदारांच्या भांडवल खात्यात जमा केली जाते

क) भागीदाराची निवृत्ती / भागीदाराच्या मृत्यूचा फायदा उरलेल्या भागीदारांना होतो.

ड) सर्व भागीदारांना लाभ होतो.

२. विद्यमान भागीदारांना ज्या प्रमाणाचा फायदा होतो, तो ....

अ) लाभाचे प्रमाण ब) त्यागाचे प्रमाण क) नफा प्रमाण ड) भांडवल प्रमाण

३. नफातोटा निलंबित खाते हे ताळेबंदात .... बाजूला दाखवितात.

अ) नावे ब) जमा क) संपत्ती ड) देयता

४. भागीदाराचा मृत्यू ही सक्तीची .... आहे.

अ) विसर्जन ब) प्रवेश क) निवृत्ती ड) समाप्ती.

५. मृत भागीदाराच्या भांडवल खात्यावरील शिल्लक ही त्याच्या.............................. खात्याला स्थानांतरित केली जाते.

अ) नातेवाईक ब) वारसदार कर्ज

क) भागीदारांचे भांडवल ड) भागीदाराचे कर्ज

ब. पुढील विधानासाठी एक शब्द / संज्ञा / शब्दसमूह द्या.

१. पुनर्मूल्यांकन खात्याच्या जमा बाजूचे नावे बाजूवरील अधिक्य.

२. मृत भागीदाराचे प्रतिनिधित्व करणारी व्यक्ती.

३. गतकाळातील अवितरीत / संचित नफा जो संस्थेत राखीव म्हणून ठेवला जातो.

४. भागीदारांनी खाजगी उपयोगासाठी व्यवसायातून काढलेली रक्कम आणि वस्तू.

५. भागीदाराच्या मृत्यूनंतर उरलेल्या भागीदारांना मिळणाऱ्या फायद्याचे प्रमाण.

क. खालील विधाने चूक की बरोबर ते सकारण लिहा.

१) मृत भागीदाराचा संस्थेतील ख्यातीवर हक्क / अधिकार नसतो.

२) मृत भागीदाराचा संस्थेतील सामान्य निधी / संचितीवर त्याचा हक्क / अधिकार असतो.

३) ख्यातीचे अपलेखन केलेली रक्कम मृत भागीदाराच्या भांडवल खात्याला नावे केली जाते.

४) भागीदाराच्या मृत्यूनंतर मृत भागीदाराला दिली जाणारी रक्कम त्याच्या वारसदाराला / प्रशासकाला दिली जाते.

५) मृत भागीदाराच्या मृत्यू दिनांकापर्यंतचा नफा नोंदविण्यासाठी पुनर्मूल्यांकन खात्याचा वापर केला जातो.

ड. रिकाम्या जागी योग्य शब्द भरून वाक्य पुन्हा लिहा.

१. मृत भागीदाराच्या वारसदाराचे खाते ताळेबंदात .... बाजूला दाखविले जाते.

२. भागीदाराच्या मृत्यूनंतर उरलेल्या भागीदारांना भविष्यातील नफ्यात मिळणारा अधिक नफा .... प्रमाणात मिळतो.

३. मृत्यूच्या दिनांकापर्यंत मृत भागीदाराला दिला जाणारा नफ्यातील हिस्सा ताळेबंदात .... बाजूला दाखविला जातो.

४. लाभाचे प्रमाण = नवीन प्रमाण ....

५. जेव्हा ख्याती खाते पूर्ण रक्कमेने उघडले जाते व त्याचे अपलेखन केले जाते तेव्हा .... खाते जमा केले जाते.

इ. एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

१. लाभाचे प्रमाण म्हणजे काय?

२. भागीदाराच्या मृत्यूच्या वेळी तुम्ही सामान्य संचिती कशी वाटप करणार?

३. भागीदाराच्या मृत्यूच्या वेळी सामान्य संचिती कोणाला वाटप करणार?

४. भागीदाराच्या मृत्यूच्या वेळी भागीदाराची निवृत्ती सक्तीची कशी ठरते?

५. भागीदाराच्या मृत्यू पर्यंत नफा कोणत्या खात्याला वर्ग केला जातो?

प्रात्यक्षिक उदाहरणे

१. राजेश, राकेश आणि महेश हे तिन भागीदार समान प्रमाणात नफातोटा विभागून घेतात. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०१९ रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता.

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
भांडवल खाते :		जमीन व इमारत	४,००,०००
राजेश	५,००,०००	फर्निचर	३,००,०००
राकेश	२,००,०००	ऋणको	३,००,०००
महेश	२,००,०००	मालसाठा (स्कंध)	१,००,०००
विविध धनको	९०,०००	रोख	१,००,०००
देय विपत्र	६०,०००		
बँक कर्ज	१,५०,०००		
	१२,००,०००		१२,००,०००

दि. ३० जून २०१९ रोजी राजेश मयत झाला त्याच्या मृत्यूनंतर करारानुसार खालील समायोजना करण्यात आल्या.

१) फर्निचरचे समायोजन करून त्याचे विपणी मूल्य ₹ ३,४०,००० लावण्यात आले.

२) जमीन व इमारतीवर वार्षिक १०% दराने घसारा आकारण्यात यावा.

३) ऋणकोवर ५% संशयित व बुडीत कर्ज निधीची तरतूद करावी.

४) संस्थेच्या ख्याती मूल्य ₹ ९०,००० लावण्यात आले.

५) राजेशच्या नफ्यातील हिश्याचे आगणन त्याच्या मृत्यू दिनांकापर्यंत करतांना मागील दोन वर्षाचा सरासरी नफा ₹ १,८०,०००.

तयार करा :

१) पुनर्मूल्यांकन खाते. २) भागीदारांचे भांडवल खाते. ३) राहिलेल्या भागीदारांचा ताळेबंद.

उत्तर : नफा तोटा समायोजन खात्यावरील नफा ₹ १५,०००, ताळेबंदाची बेरीज ₹ १२,००,०००

२. **राहुल, रोहीत आणि रमेश हे भागीदार असून ते अनुक्रमे ३ : २ : १ या प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणारे भागीदार आहेत. त्यांच्या भागीदारीचा दि. ३१ मार्च २०१७ रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१७ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
भांडवल खाते :		ऋणको	१,००,०००	
राहुल	२,२०,०००	वजा – बुडीत कर्ज निधी	१०,०००	९०,०००
रोहीत	२,१०,०००	यंत्र व सयंत्र		८५,०००
रमेश	२,४०,०००	गुंतवणूक		३,५०,०००
धनको	८०,०००	मोटार ट्रक		१,००,०००
देय विपत्र	७,०००	इमारत		८०,०००
सामान्य निधी	९६,०००	बँक		१,४८,०००
	८,५३,०००			८,५३,०००

दि. १ ऑक्टोबर २०१७ रोजी रमेश मयत झाला. भागीदारीच्या कराराप्रमाणे खालील समायोजन करण्यात आले.

१ ऋणकोवर ५% दराने संशयित व बुडीत कर्जनिधीची तरतूद करावी.

२. यंत्र व सयंत्र गुंतवणूक यांचे मूल्यांकन अनुक्रमे ₹ ८०,००० आणि ₹ ४,१०,००० ने करण्यात आले.

३. धनकोपैकी ₹ ६,००० देय नाही त्यामुळे त्याचे योग्य प्रकारे समायोजन करा.

४. २०१७-१८ या वर्षाचा अनुमानित नफा ₹ १,२०,००० आहे. या नफ्यातूनच रमेशचा त्याच्या मृत्यूपर्यंतचा नफा देण्यात यावा.

५. ख्यातीचे मूल्यांकन मागील पाच वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या दोनपट लावण्यात यावे. संस्थेचा मागील पाच वर्षाचा नफा पुढीलप्रमाणे आहे :

२०१२-१३	₹ १,८०,०००	२०१३-१४	₹ २,००,०००
२०१४-१५	₹ २,५०,०००	२०१५-१६	₹ १,५०,०००
२०१६-२०१७	₹ १,२०,०००		

रमेशचा नफ्यातील हिस्सा त्याला देण्यात यावा.

६. रमेश ₹ ५,००० दरमहा वेतन द्यावयाचे आहे.

७. भागीदारांच्या भांडवलावर ५% वार्षिक दराने व्याज देय आहे आणि उचलीवर ₹ २,००० व्याज आकारावयाचे आहे.

८. रमेशने दि. ३० सप्टेंबर २०१७ पर्यंत दरमहा ₹ ५,००० प्रमाणे उचल केलेली आहे.

तयार करा :

१) रमेशच्या वारसदाराला दिली जाणारी रक्कम त्याच्या भांडवल खात्यावर दिसण्यासाठी रमेशचे भांडवल खाते तयार करा.

२) नफा आणि ख्यातीच्या आगणनाचे कृती कार्य दाखवा.

उत्तर : पुनर्मूल्यांकन खात्यावरील नफा ₹ ६६,०००.

रमेशच्या भांडवल खात्यावर त्याच्या वारसदाराला दिली जाणारी रक्कम ₹ ३,४१,०००.

३. **राम, माधव आणि केशव हे भागीदार असून अनुक्रमे ५ : ३ : २ या प्रमाणात नफातोटा वाटून घेणारे भागीदार आहेत. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०१८ रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
सामान्य निधी	२५,०००	ख्याती	५०,०००
धनको	१,००,०००	सुटे अवजारे	५०,०००
अदत्त भाडे	२५,०००	ऋणको	१,५०,०००
भांडवल खाते		मालसाठा (स्कंध)	१,००,०००
राम	१,००,०००	रोख	२५,०००
माधव	७५,०००		
केशव	५०,०००		
	३,७५,०००		३,७५,०००

दि. ३१ जुलै २०१८ रोजी केशव मयत झाला म्हणून भागीदारी करारानुसार खालील समायोजना करण्यात आल्या.

१. धनको मध्ये १०,००० ची वाढ करण्यात आली.

२. ख्यातीचे आगणन संस्थेच्या मागील पाच वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या दुप्पट खरेदीनुसार करण्यात यावे.

३. २०१३-१४ ₹ ९०,००० २०१४-१५ ₹ १,००,०००
२०१५-१६ ₹ ६०,००० २०१६-१७ ₹ ५०,०००
२०१७-१८ ₹ ५०,००० (तोटा). यातील केशवचा हिस्सा त्याला देण्यात यावा.

४. सुटी अवजारे आणि जिवंत मालसाठ्याचे पुनर्मूल्यांकन अनुक्रमे ₹ ८०,००० आणि ₹ १,२०,००० करण्यात आले.

५. संशयित व बुडीत कर्ज निधी ₹ १०,००० ठेवण्यात आला.

६. केशवला दरमहा ₹ २,००० कमिशन द्यावयाचे आहे.

६. संस्थेच्या २०१८ -१९ चा अनुमानित नफा ₹ ४५,००० आहे. म्हणून केशवला दिला जाणारा त्याच्या मृत्यूपर्यंतचा नफा वरील नफ्याच्या आधारावर ठरविण्यात यावा.

तयार करा :

१) पुनर्मूल्यांकन खाते.

२) केशवच्या भांडवल खात्यात त्याच्या वारसदाराला दिली जाणारी रक्कम दाखविण्यात यावी.

उत्तर : पुनर्मूल्यांकनावरील नफा ₹ ३०,०००, केशवच्या वारसदाराला कर्ज खात्यावर दिली जाणारी रक्कम ₹ ९२,०००

४. **विरेंद्र, देवेंद्र आणि नरेंद्र हे ३ :२ : १. या प्रमाणात नफातोटा वाटून घेणारे भागीदार आहेत. त्यांच्या भागीदारीचा ३१ मार्च २०१९ रोजीचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
बँक कर्ज	२५,०००	फर्निचर	५०,०००
धनको	२०,०००	जमीन व इमारत	५०,०००
देय विपत्र	५,०००	मोटार कार	२०,०००
संचित निधी	३०,०००	विविध ऋणको	५०,०००
भांडवल खाते :		प्राप्य विपत्र	२०,०००
विरेंद्र	९०,०००	गुंतवणूक	५०,०००
देवेंद्र	६०,०००	बँक शिल्लक	२०,०००
नरेंद्र	३०,०००		
	२,६०,०००		२,६०,०००

दि. ३१ ऑगस्ट २०१९ रोजी विरेंद्र मयत झाला आणि भागीदारी करारानुसार विरेंद्रच्या मृत्यूनंतर त्याच्या हिश्याची रक्कम त्याच्या वारसदाराला देण्यात यावी.

१. मागील ताळेबंदातील त्यांच्या भांडवलाची रक्कम त्याच्या भांडवल खात्यात दाखविण्यात यावी.

२. संचितीमधील विरेंद्रचा हिस्सा मागील ताळेबंदातील संचितीमधून देण्यात यावा.

३. विरेंद्रच्या संस्थेच्या नफ्यातील त्याच्या मृत्यूपर्यंतचा नफा मागील चार वर्षाच्या नफ्याच्या आधारे ठरविण्यात यावा.

४. विरेंद्रच्या ख्याती हिस्सा ठरवितांना ख्यातीचे आगणन करतेवेळी मागील चार वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या दोनपट खरेदी ख्यातीची रक्कम / मूल्य ठरवावे, ३१ मार्च रोजी संपणाऱ्या वर्षांचा नफा पुढील प्रमाणे –

२०१६	₹ ४९,०००	२०१७	₹ ६०,०००
२०१८	₹ ७०,०००	२०१९	₹ ३०,०००

५. विरेंद्रने त्याच्या मृत्यू दिनांकापर्यंत दरमहा ₹ ३,००० प्रमाणे उचल केलेली आहे.

६. संपत्ती व देयतांच्या मूल्यात कोणत्याही प्रकारची वाढ किंवा घट करण्यात आलेली नाही.

तयार करा :

विरेंद्रच्या वारसदाराचे खाते.

उत्तर : वारसदाराचे कर्जखाते ₹ १,५०,४१७

५. **सोहन, रोहन आणि मोहन यांच्या भागीदारीचा ताळेबंद दिलेला आहे. वरील भागीदार हे त्यांचा नफातोटा ३ : २ : १ या प्रमाणात वाटून घेतात. त्यांच्या भागीदारीची आर्थिक स्थिती पुढीलप्रमाणे आहे.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
अधिकोष अधिविकर्ष	१८,०००	बँक	४८,०००
धनको	८५,०००	ऋणको	३०,०००
देय विपत्र	४०,०००	भूमी व इमारत	४०,०००
बँक कर्ज	१,५०,०००	सयंत्र	८०,०००
सामान्य संचिती	२७,०००	गुंतवणूक	४०,०००
भांडवल खाते :		संगणक	४०,०००
सोहन	२०,०००	मालसाठा (स्कंध)	९०,०००
रोहन	२०,०००	एकस्वाधीकार	१२,०००
मोहन	२०,०००		
	३,८०,०००		३,८०,०००

०१ ऑक्टोबर २०१९ रोजी रोहन मयत झाला आणि त्यामुळे खालील समायोजन करण्यात आल्या.

१. संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ ३०,००० ठरविण्यात आले.

२. भूमी व इमारत सयंत्राचे मूल्य २०% कमी करण्यात आले.

३. गुंतवणुकीचे मूल्य सध्या ₹ ६०,००० ठेवण्यात आले.

४. मालसाठ्याचे मूल्य ₹ ५,००० ने कमी करण्यात आले तसेच ऋणकोवर बुडीत कर्ज निधीसाठी १०% तरतूद करावयाची आहे.

५. एकस्वाधीकाराचे मूल्य शून्य समजण्यात आले.

६. रोहनच्या मृत्यू दिनांकापर्यंत त्याच्या हिश्याचा संपूर्ण नफा आणि त्याची उचल नफा म्हणून मृत्यू दिनांकपर्यंत व्यवसायात राहील रोहनची मृत्यू दिनांकापर्यंत ₹ २५,००० उचल होती.

तयार करा :

सर्व भागीदारांचे भांडवल खाते

उत्तर : पुनर्मूल्यांकनावरील नफा ₹ ३०,०००, रोहनच्या वारसदाराचे कर्ज खाते ₹ ४९,०००, सोहनच्या भांडवल खात्याची शिल्लक ₹ ६३,५०० मोहनचे भांडवल खाते ₹ ३४,५००

विद्यार्थी कृती :

- सनदी लेखापालाकडून (C.A.) एखाद्या मृत भागीदाराच्या दाव्याची माहिती गोळा करा.
- भागीदारांच्या संयुक्त विमापत्र काढण्याची प्रक्रीया व मृत भागीदाराच्या दाव्याची रक्कम काढण्याबाबतची माहिती एखाद्या आयुर्विमा मंडळाच्या कार्यालयाकडून गोळा करा.